

23 SZAVAD VILÁGOSSÁG AZ UTAMON

Bibliai ismeretterjesztő füzetek

**Megjelenik a Keresztény Értelmiségi Kör
és az Agapé Kiadó gondozásában a Hitélet folyóirat mellékleteként**

23A – A HAGYOMÁNYOS HIT ÉS AZ ÚJ VILÁG (DÁNIEL)

A Kr. e. 333-ban nagy fordulat állt be az emberiség történetében, amely igen fontos következményekkel járt. A kétszáz éves perzsa birodalmat a fiatal macedón herceg, Nagy Sándor hadjárata buktatta meg. A hadvezér alig négy év leforgása alatt meghódította egész Közel-Keletet, Egyiptomtól kezdve Szírián és Mezopotámián keresztül egészen India határáig. Tovább is akart menni, de fáradt csapatai fellázadtak. Ezért megállt Babilóniában, és az óriási terület szervezésének szentelte magát (olvassa el B37).

A hódító hadjáratnak a következménye lett egy új civilizáció, a hellenizmus terjeszkedése, ami mindennek fölött három formában nyilvánult meg: 1) a görög nyelv használatában, 2) a görög filozófia és vallás terjedésében és 3) egy újfajta életmódban melyre jellemző a kereskedelem és a művészet felvirágzása, a görög sportok elterjedése. Sándor a birodalom minden részében modern városokat alapított, amelyeket valamilyen módon a nevét viselték (pl. Alexandria). Az új világ nagy hatással volt a leigázott népekre, közöttük a zsidókra is. Ez az oka annak is, hogy a zsidó szórványságban eléggé könnyen terjedt az evangélium (olvassa el B38).

Az egyiptomi Alexandria hamarosan a legfontosabb Palesztinán kívüli zsidó településsé vált. Ott fordították le Kr. e. 250-től kezdve görögre a héber Ószövetséget. Ezt a fordítást Septuaginta (Hetvenes) fordításnak nevezzük, mert egy legenda szerint hetvenkét zsidó hetvenkét nap alatt befejezte a fordítást! Isten Szava ennek köszönhetően eljutott minden néphez, hiszen a görög nyelv egyetemes nyelvvé vált. A pogányok közül sokan Ábrahám Istenéhez tértek. Őket a Biblia istenfélőknek nevezi. Mások nemcsak a Jahvéba vetett hitet fogadták el, hanem körülméletteléssel zsidókká váltak. Őket prozelitáknak hívták.

Nagy Sándor újabb hadjáratokat tervezett, de ebben megakadályozta korai halála (323-ban, 33 éves korában). Mivel nem voltak fiai, a birodalmat megosztották fő hadvezérei között.

Hosszú belső viták után bizonyos egyensúly alakult ki három dinasztia, illetve család között, ezek: Görögország, Szíria (élén a Szeleucidákkal) és Egyiptom (élén a Ptolomaioszokkal).

JUDEA SORSA

A palesztinai zsidó közösség viselte a nemzetközi politikában végbement megrázkódtatások következményeit. A Görög Birodalom keretén belül egyiptomi (300–198), majd szír hatalom alá került.

A Ptolomaioszok tiszteletben tartották Ezdrás alkotmányát, amelyet perzsa jóváhagyással alkalmazott Judeában. A zsidók még az ő uralkodása után is mintegy száz éven keresztül békében éltek, fejlődött a bölcsességi gondolkodás és a népi vallásosság, amelynek központjában a Törvény és a Templom tisztelete állt.

198-ban Szíria megvásárolta Palesztinát az egyiptomiaktól. Kezdetben a változásnak nem sok hatása volt a népre. A belső békét csak egy esemény ingatta meg, amikor IV. Szeleukosz, pénz utáni vágytól gerjedve, kirabolta a jeruzsálemi Templomot. Néhány évvel később a királyt meggyilkolták, s helyébe a testvére, a zsarnok IV. Antiochosz Epifánész került a trónra. Egy szokás szerint, amely igen elterjedt a pogány totalitáris államokban, Antiochosz isteni megtestesülésnek, illetve megnyilvánulásnak, azaz Zeusz, az olimposzi görög istenség reinkarnációjának

tartotta magát. Innen származik az Epifánész elnevezése is, ami megnyilvánulást jelent.

Minden áron el akarta érni, hogy a zsidó nép is magáévá tegye a görög életstílust. Ennek érdekében Kr. e. 168-ban:

– felfüggesztette Mózes Törvényét, amely állami törvény volt, s helyette bevezette az egész birodalomban használatos alkotmányt;

– betiltotta a zsidó vallást, büntetéseket rótt ki azokra, akik továbbra is gyakorolták a vallási szokásokat, és halálbüntetést írt elő azok számára, akik körülmetélkedtek;

– a Templomban, az áldozatok oltárának helyén felállította Zeusz szobrát, s ezzel megszentelté, amit a Biblia „vészt hozó undokság”-nak (Dán 9,27), illetve „iszonyatos pusztulásnak” (Mt 24,15) nevez;

– Jeruzsálemben görög laktanyát állított föl, s az ott állomásozó katonaságra bízta a Templom felügyeletét, amelyet a végén az Olimposzi Zeusznak szentelt.

BEOLVADNI VAGY ELLENÁLLNI

Az új kultúra hódításával szemben a zsidók kezdetől fogva két különböző álláspontot képviseltek. Egyesek, elsősorban a felső réteg, igyekeztek alkalmazkodni az új értékekhez, mások elutasítottak mindennemű párbeszédet. E két áramlat között helyezkedett el a bizonytalanok tömege.

Antiochosz nyomására ezek a tendenciák tovább éleződtek. Voltak, akik elhagyták atyáik hitét, és pogányságra tértek. Ezzel szemben mások ellenálltak egészen életük feláldozásáig. Megtörténik, hogy néha Isten olyan helyzetet teremt, amelyben elkülönül a konkoly a búzától (Mt 13,24 kk.). De hogyan álltak szembe a hívek? Itt is kétfajta magatartással találkozunk: volt egy passzív hozzáállás, és egy aktív viszonyulás. Mindkettő Isten tervében volt. Az első változat követői visszavonultak a pusztába vagy elhagyott helyre abban a reményben, hogy Isten hamarosan közvetlenül beavatkozik, ami az egyetlen kiutat je-

lentette számukra. A második csoport tagjai is visszavonultak, de azzal a szándékkal, hogy felszabadítási mozgalmat szerveznek. Dániel könyve a passzív ellenállásról, a Makkabeusok könyve (24. lecke) pedig az aktív ellenállásról tanúskodik.

AZ EMBERFIA ÉS ISTEN ORSZÁGA

Dániel könyve két részből áll: 1–6 és 7–12. Az első részben Dánielről van szó, a másodikban Dániel szól. Dániel történelmi személyiség volt, de más korban, a babiloni fogság idején élt, s magas hivatalt töltött be Nabukodneszár udvarán.

A nevét viselő könyvet Antiochosz zsarnoki uralkodásának idején írták, bizonyára a Makkabeusok győzedelme előtt, azaz 167 és 164 között. Dániel egy hős, nem ő a szerző.

Az első részben látjuk, hogy Dániel és három társa lelkiismeretesen és hűségesen követik Mózes Törvényét annak ellenére, hogy a pogány és zsarnok uralkodó szigorú büntetéseket látott elő. A Törvény nevében például visszautasították a tiltott élelmet, és megtagadták a bálványok tiszteletét. Minden büntetésből győzedelmeskedve kerültek ki, aminek következtében a pogányok is tisztelni kezdték Izrael Istenét, aki megmentette hű szolgálait és barátait a veszélyből (C75). Mekkora támaszt jelentett ez a zsidóknak Antiochosz, a második Nabukadneszár üldöztetése idején! Ugyanez az üzenete Judit könyvének, amely ugyanabban az időben íródott, és Eszter könyvének, amely egy évszázaddal később keletkezett. Nabukadneszár hiúsága elmebetegségbe torlik. Így tesz Isten azokkal, akik fellázadnak ellene!

A második rész Dániel látomásairól számol be, amelyekben Ezekielre emlékeztető szimbólumokkal találkozunk, s amelyek egyben a Biblia utolsó könyvére, a Jelenések könyvére terelik figyelmünket. Az üzenet lényege abban áll, hogy egy napon Jahvé személyesen eljön, egy titokzatos személy alakjában, akinek Emberfia a neve és felállítja Országát az ő szent népe közepette (C76). Már csak egy lépés választ el bennünket az Újszövetségtől.

23B – KIEGÉSZÍTŐ OLVASMÁNYOK

DÁNIEL KÖNYVE

A négy világbirodalom azonosításában eltérnek a nézetek. A 2,37 kk.: az arany fej az újbabiloni birodalmat jelképezi; némelyek az oroszlánban (7) is ezt látják. Ugyanakkor a kecskebak (8) – a 8,21 szerint (vö. Ter 10,2) – a hellén birodalmat jelenti; a sok rokon motívum alapján (7,8; 8,9: kis szarv; 7,8.20.25; 8,9–11,25: fennhézó beszéd; 7,21; 8,10 kk.: harc a

szentek népe ellen; 7,25; 8,11 kk.: a kultikus rend felforgatása föltehető, hogy a meg nem nevezett 4. vadállat (7), továbbá a szobor vas lábai (2) szintén erre utalnak. Az, hogy a kis szarvon IV. Antiokhoszt kell érteni, eléggé nyilvánvaló, ha a róla szóló verseket egybevetjük azzal a képpel, amelyet az 1Mak 1 rajzol erről az uralkodóról. Ezen túlmenően a 8,9 kk. párhuzamos részei is erre vallanak: a 11,21–45 név nélkül szereplő királya senki más nem lehet, csak

IV. Antiokhosz (vö. 8,9 és 11,41; 8,10 kk. és 11,36 kk., valamint 2Mak 9,10; 8,11 és 11,31; 8,23 és 11,21 kk.). A 70 évhétről szóló jövendölés utolsó hete (9) egybe is esik IV. Antiokhosz uralmával. Ezzel szemben a 2. és 3. birodalmat nem lehet ilyen egyértelműen meghatározni. Minthogy a görög uralom a perzsa birodalmat váltotta fel (vö. 11,2 kk.), valószínű, hogy a szerző a 3. birodalmon a perzsa birodalmat értette. Mivel az újbabiloni birodalom utolsó és a perzsa birodalom első királya közé még a médek királyát is közbeiktatta (vö. 6,1.29, valamint 8,1; 9,1; 10,1), az is föltehető, hogy a 2. birodalmon a médek birodalmát kell érteni. A 8,3 is föltelezi, hogy a perzsa uralmat a médeké előzte meg: a legnagyobb szarv (= perzsa birodalom) utoljára nő ki. A régi történelmi írás is ezt a sorrendet állította fel: Asszíria (a történelemben Babilon felel meg neki) – Média – Perzsia – Makedónia. – Ezzel az úgynevezett „görög” felfogással egyre több exegéta szembehelyezkedett, s a többé-kevésbé hagyományos római álláspontot fogadta el, amelyet már az apokrif 4 Ezd (12,10 kk.) szerzője is képviselt, bár tudta, hogy nem ez az eredeti magyarázat. Eszerint a 4. birodalom a római, ennek megfelelően a 3. a görög, a 2. a méd-perzsa. Ehhez a felfogáshoz az utolsó évhét szolgál kiindulással: Krisztus fellépése (9).

Haag, Herbert: Bibliai lexikon

DIASZPÓRA

A „szétszórtság, szórvány” értelmű görög szó a LXX-ban szépítő jellegű (eufemisztikus) megfelelője a sokkal keményebb és durvább héber kifejezéseknek, amelyek elűzésre, katasztrófára (MTörv 30,3–4; Neh 1,9; Zsolt 147,2) utalnak, és a vele járó zaklatottságot, félelmet (MTörv 28,25; Jer 34,17; Dán 12,1) érzékeltetik. Ahol a héberben *golah* vagy *galut* szerepel (Ám 1,6–9; Jer 52,31; 24,5; 28,4), a LXX soha nem él a diaszpóra szóval, hanem a „fogság, börtön”, illetve „száműzés” értelmű szót használja. Lehetséges, hogy a görög zsidók azért enyhítettek a héber kifejezésen, mert kevésbé érezték keménynek az elhurcolást (az asszír és babiloni hódítók idején: Kr. e. 721, 597, 587), illetve a fogságot (Neh 1,9; 2Mak 1,27; Zsolt 147,2); így válhatott a diaszpóra olyan kifejezőeszközzé, amely egyszerűen arra utal, hogy a zsidóság valahol a világon kisebbségben él a pogányok között. A későbbi zsidóság körében tovább módosult a diaszpóra értelme, illetve értéke: világtörténeti jelentőséget tulajdonítottak neki, s szinte jótéménynek tekintették. Az Újszövetségben, ha nem is

mindig (vö. Jn 7,35: a szokásos értelemben), de olykor a keresztényekre vonatkozik, akiknek a mennyei Jeruzsálem a hazájuk, így a földön mintegy diaszpórában élnek.

A diaszpóra a salamoni birodalom bukásával kezdődött (vö. 2Krn 8,2–6), és még az első elhurcolás előtt voltak, akik – kereskedők lévén – kivándoroltak Palesztinából. E. Drioton szerint Amenemope bölcsességének héber előzménye volt, s ez úgy magyarázható, hogy a Kr. e. 7. sz. végén Egyiptom középső részén élt egy izraelita csoport. Az első jelentősebb izraelita telepet Babilonból ismerjük: a zsidók többsége Cirusz rendelete után is Babilonban maradt; ez a telep egészen a középkorig fennmaradt. Jelentős izraelita település volt Elephantinében is, de másutt is éltek még zsidók Egyiptomban (így Alexandriában) a hellenista római időkig (vö. 1Mak 15,16–23). Szíriában Antióchia volt a diaszpóra központja. Az apostolok idején kb. 150 zsidó telepet tartottak számon: Görögországban, Rómában és Cirénétől a pártusok birodalmáig (vö. ApCsel 2,9 kk.). A kb. 4.500 000 zsidó a római birodalomban a lakosság 8 %-át tette ki. Rómában egyre nőtt a zsidók tekintélye, kivált Néro idején: a tulajdonképpeni zsidó negyeden (Trastevere) kívül is sok felirat emlékeztet rájuk. Hamarosan diaszpórák keletkeztek Galliában, Hispaniában és germán földön is (a 4. században Köln is jelentős zsidó településnek számított). A diaszpórában élő zsidóság arculatára – kivált a Kr. u. 70: a jeruzsálemi Templom elpusztulása utáni időben – leginkább a zsinagóga nyomta rá a bélyegét. Jeruzsálemmel a közös naptár, a zarándoklatok, a zsinagógák hasonló belső berendezése, a levelezés és a templomadó fizetése révén maradtak a diaszpórák kapcsolatban. Ezen túlmenően a vezetők és ezek képviselői gyűjtöttek adományokat és látogatták a diaszpórákat.

A diaszpórákban élő zsidók felfogásukban kevésbé voltak szűkkeblűek, mint a palesztinaiak, így köreikben könnyebben gyökeret eresztett az a gondolat, hogy az egy Isten minden népnek az Istene. A diaszpóra a kereszténység terjedését is előmozdította. A LXX. szintén diaszpórában keletkezett. Ez került bele később a keresztény Bibliába, ezért a talmudista zsidóság el is vetette. De a prozeliták révén sok jó szándékú pogány számára is egyengette a diaszpóra az utat az egyistenhit és ezen keresztül a kereszténység felé. Az apostolok először a diaszpórában élő zsidók zsinagógaiban hirdették Krisztus evangéliumát.

23C – ELMÉLKEDÉSRE ÉS MEGBESZÉLÉSRE AJÁNLOTT SZÖVEGEK

75. TUDJÁK MEG, HOGY TE VAGY AZ EGYETLEN ISTEN ÉS ÚR

Szent nevedre kérünk, ne taszíts el minket végleg, ne bontsd fel a szövetséged.

Ne vondd meg tőlünk irgalmadat kedveltedért, Ábrahámért, szolgálóért, Izsákért, és szentédért, Izraelért.

Megígérted nekik, hogy megsokasítod utódaikat, mint égen a csillagokat, s mint a tenger partján a fővényt. Minden népnél kisebbek lettünk, Urunk, megaláztatásban van részünk bűneinkért az egész földön.

Most már egész szívünkkel téged követünk, téged félünk és a te nevedet keressük.

Ne engedd, hogy megszegyenüljünk, hanem bánj velünk könyörülettel, nagy irgalmasságod szerint!

Siess segítségünkre, mint hajdan a csodatetteiddel,

és szerezz dicsőséget, Uram, a nevednek!

Valljanak szégyent mind, akik gonoszat tesznek szolgálód ellen,

mindenhatóságod alázza meg őket, és enyészzen el erejük!

Tudják meg, hogy te, az Úr vagy az egyetlen Isten, és tiéd a dicsőség szerte az egész földön

Dán 3,34–37, 41–45

76. AZ EMBERFIA

Amint néztem, egyszer csak trónokat állítottak fel, és az Ősöreg leült.

Ruhája fehér volt, mint a hó, fején a haj tiszta, mint a gyapjú.

Trónja lobogó lángból volt, kerekai meg izzó párázsból.

Tűzfolyó eredt belőle és folyt tovább.

Ezerszer ezren szolgáltak neki, és tízezerszer tízezren álltak előtte.

Ítéletet tartottak és felnyitották a könyveket.

Aztán láttam az elbizakodott beszédek elhangzása után,

amelyeket a szarv hirdetett, magam láttam, hogy megölték a vadállatot, testét darabokra vágták és tűzre vetették.

A többi vadállat is elvesztette hatalmát, de egy meghatározott időre még életben maradhattak.

Láttam az éjjeli látomásban, hogy íme, AZ ÉG FELHŐIN VALAKI KÖZELEDIK.

OLYAN VOLT, MINT AZ EMBERFIA.

Amikor az Ősöreghez ért, színe elé vezették.

Hatalmat, méltóságot és királyságot adott neki.

Minden népnek, nemzetnek és nyelvnek neki kellett szolgálnia.

Hatalma örök hatalom volt, amely nem enyészik el soha, és KIRÁLYSÁGA NEM MEGY VESZENDŐBE.

Dán 7,9–14

23D – ELLENŐRZŐ KÉRDÉSEK

1. Milyen politikai változásokra került sor Kr. e. 313-ban?

3. Miért hívták IV. Antiochoszt Epifánesznek?

2. Kiket neveztek „istenfélőknek”, és kiket „prozelitáknak”?

4. A Mt 24,15-ben Jézus „iszonyatos pusztulásról” beszél. Mire vonatkozik a kijelentés?